

ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียน กับคุณลักษณะผู้เรียน
ตามหลักไตรสิกขาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพชรบุรี เขต 1

The Relationship between the Implementation of Activities According to the
Roles of Homes, Temples, Schools in Characteristics of the Learners in Accordance with
Threefold Training in Schools under the Phetchaburi Primary Educational Service Area
Office 1

เรวัณน์ แก้วเก่า*

มณฑา จำปาเหลือง**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) การดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียน ในการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา 2) คุณลักษณะของผู้เรียน ตามหลักไตรสิกขา และ 3) ความสัมพันธ์ของการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของ บ้าน วัด โรงเรียน กับคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระสอนศีลธรรม ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพชรบุรี เขต 1 และผู้ปกครอง จำนวน 765 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่ และมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.943 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า

1. การดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของ บ้าน วัด โรงเรียน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การดำเนินกิจกรรมของวัด รองลงมา คือ การดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน และการดำเนินกิจกรรมของบ้าน ตามลำดับ
2. คุณลักษณะของผู้เรียน ตามหลักไตรสิกขา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านศีล รองลงมาคือ ด้านสมาธิ และด้านปัญญา ตามลำดับ
3. ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียนกับคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกในทิศทางเดียวกัน อยู่ในระดับสูง ($r = 0.763$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน ($r = 0.743$) รองลงมาคือ การดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ($r = 0.705$) อยู่ในระดับสูง และการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของวัด ($r = 0.512$) อยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ : การดำเนินกิจกรรม, บทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียน, คุณลักษณะผู้เรียน, หลักไตรสิกขา

* นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

** อาจารย์ที่ปรึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

Abstract

The purposes of this research were to study: 1) study the implementation of activities according to the roles of homes, temples, schools in developing characteristics of the learners in accordance with threefold training 2) study characteristics of the learners in accordance with threefold training and 3) study the relationship between the implementation of activities according to the roles of homes, temples, schools in developing characteristics of the learners in accordance with threefold training. The samples used in this study are the monks teaching morality, school administrators, and teachers in Schools under the Phetchaburi Primary Educational Service Area Office 1 with total amount of 765 people derived from random sampling by using a table of Krejcie and Morgan. Tools used for data collection was a questionnaire with the confidence of query equal to 0.943. The statistics used in the data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, and the correlation coefficient of Pearson's Product Moment Correlation Coefficient.

The results showed that:

1. The implementation of activities according to the roles of homes, temples, schools were at the highest level. When considering in each aspect sorted in descending order as follows the implementation of activities of the temples, followed by conducting activities of the schools and implementation of activities of homes, respectively.

2. The characteristics of the learners in accordance with threefold training, were at high level. When considering in each aspect sorted in descending order as follows the precepts, followed by the concentration and intelligence, respectively.

3. The relationship between the implementation of activities according to the roles of homes, temples, schools with characteristics of the learners in accordance with threefold training, there was a positive relationship in the same direction at high level ($r = 0.763$) with statistically significant at the 0.01 level. When considering in each aspect sorted in descending order as follows, the implementation of activities of homes ($r = 0.743$), followed by and implementation of activities of schools at high level ($r = 0.705$), and implementation of activities of the temples at medium level ($r = 0.512$) with statistically significant at the 0.01 level.

Keywords : the Implementation of Activities, the Roles of Homes, Temples, Schools, Characteristics of the Learners, Accordance with Threefold Training

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการที่มีระบบ มีเป้าหมายชัดเจนคือ การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม ค่านิยม ความคิด การประพฤติปฏิบัติ โดยคาดหวังว่าคนที่มีคุณภาพจะทำให้สังคมมีความมั่นคง สงบสุข เจริญก้าวหน้าทันโลก แข่งขันกับสังคมอื่นในเวทีระหว่างโลกได้ มีความสามารถประกอบอาชีพ การงานอย่างมีประสิทธิภาพและอยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์ การศึกษาจึงเป็นเรื่องที่ต้องมีการจัดการในด้านต่างๆ

เพื่อให้มีมาตรฐาน คุณภาพ เป็นระบบ คุ่มค่า อาทิเช่น ด้านการลงทุนต้องใช้ทรัพยากร คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยี สนับสนุนเป็นจำนวนมาก ด้านบุคลากรที่ได้รับการฝึกฝนเฉพาะด้านการสอน การบริหาร มีความรู้ ความชำนาญและมีความรับผิดชอบ เช่น ครูต้องได้รับการอบรมเหมาะสมกับการเป็นครูและเป็นครูมืออาชีพ และการศึกษาต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้ทันกับโลกที่เปลี่ยนแปลงไป (ปรัชญา เวสารัชช, มปป. : 11) สอดคล้องกับ รุ่ง แก้วแดง (2543 : 2) ที่กล่าวว่า “การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะการศึกษาเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิต ช่วยสนับสนุนกิจกรรมทางการเมือง ตลอดจนช่วยให้สามารถพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการให้การศึกษาแก่ประชาชนของประเทศ จึงเป็นการสร้างพลังอำนาจให้แก่ชาติบ้านเมือง”

คุณธรรมตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อกล่าวถึงคุณธรรมโดยทั่วไปจะระบุชื่อคุณธรรมว่าความละเอียดถี่ถ้วน ความเมตตากรุณา ความหวังดี ความซื่อสัตย์สุจริต ความเห็นอกเห็นใจ ความจริงใจ ความยุติธรรม ความเที่ยงตรง ความเสียสละ ความสามัคคี ความอดทน ความอดกลั้น ความขยัน การให้อภัย ความเกรงใจและอื่น ๆ การฝึกฝน และปฏิบัติตนให้มีคุณธรรม ไม่จำเป็นต้องพะวงในการเรียกชื่อคุณธรรม เพราะเป็นสิ่งที่ดีที่ทุกคนสามารถยึดถือปฏิบัติได้โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นของลัทธิใด การฝึกฝนคุณธรรมควรฝึกตาม ความต้องการและสภาพแวดล้อม ประเทศไทยในสมัยปัจจุบันกำลังมุ่งปลูกฝังคุณธรรมสำหรับประชาชน 4 ประการ เพื่อความร่มเย็นของชาติบ้านเมืองตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนี้ 1) การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม 2) การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น 3) การอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตไม่ว่าจะด้วยประการใด และ 4) การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง (พระบรมราโชวาท 9 มิถุนายน 2549 : ในการพระราชพิธีฉลองการครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ณ สหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม)

สภาพปัญหาของเยาวชนไทยต้องยอมรับว่าเยาวชนไทยส่วนใหญ่เป็นคนดี เป็นพลเมืองดีของชาติ แต่ผู้ใหญ่คาดหวังจะให้เขาเป็นคนดียิ่งขึ้นไปอีกและมีเยาวชนอีกจำนวนหนึ่งมีปัญหา ซึ่งคำว่าจำนวนหนึ่งนี้เมื่อเทียบกับเยาวชนทั้งประเทศ เยาวชนที่มีปัญหาก็มีจำนวนเป็นล้านทีเดียว จากลักษณะของเยาวชนไทยที่มีจำนวนมากเช่นนี้ หากจะทำความเข้าใจและให้ความสนใจเยาวชนก็ควรเข้าใจว่าเยาวชนแยกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ซึ่งแบ่งแยกตามลักษณะสังคมอยู่แล้ว คือ 1) กลุ่มเยาวชนที่อยู่ในสถานศึกษา โรงเรียนเริ่มตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาเรื่อยไปจนถึงระดับมหาวิทยาลัย เยาวชนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นคนดี ไม่ศึกษาหาความรู้ มีความรู้ สนใจสิ่งที่อยู่รอบตัว และสนใจเรื่องราวทั้งที่อยู่ใกล้ตัว ใกล้ตัว รวมไปถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั่วโลก เป็นกลุ่มที่มีกิจกรรมและความสนใจหลากหลาย 2) กลุ่มเยาวชนที่อยู่ในชุมชน ในหมู่บ้านหนึ่งหรือชุมชนหนึ่ง จะมีเยาวชนอยู่จำนวนไม่น้อยทีเดียว เยาวชนเหล่านี้จะมีลักษณะที่หลากหลายปะปนกัน เยาวชนจำนวนหนึ่งออกไปทำงานนอกบ้านแล้วกลับมาตอนเย็น บางกลุ่มทำงานช่วยพ่อแม่อยู่บ้าน บางกลุ่มอยู่บ้านเฉย ๆ บางกลุ่ม ก็เข้ามาอยู่ในชุมชนอย่างแออัด ดังนั้นเยาวชนกลุ่มนี้จึงมีลักษณะหลากหลาย มีตั้งแต่เยาวชนผู้นำรวมกลุ่ม ทำกิจกรรมให้แก่สังคมอย่างเข้มแข็ง เป็นกำลังสำคัญของหมู่บ้านรองจากผู้ใหญ่รวมไปถึงพวกอยู่เฉย ๆ กินเหล้าเมา ยา ลักเล็กขโมยน้อย รวมไปถึงติดยาเสพติด และเรื่องอื่น ๆ ด้วย 3) กลุ่มเยาวชนที่อยู่ในสถานประกอบการ เยาวชนกลุ่มนี้มีตั้งแต่เด็กที่เพิ่งจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วก็

เข้าไปรับจ้างขายแรงงาน แต่ส่วนใหญ่จะเป็นเยาวชนวัยกำลังหนุ่มสาว อายุระหว่าง 18 ปี ไปจนถึง 25 ปี ซึ่งถือว่าเป็นเยาวชนเต็มตัว คนวัยหนุ่มสาวนี้จะไปทำงานรวมตัวกันอยู่ตามเมืองใหญ่ ๆ หรือเมืองอุตสาหกรรม เช่น กรุงเทพฯ อยุธยา นครราชสีมา เป็นต้น เยาวชนดังกล่าวพื้นฐานความรู้ส่วนใหญ่จบแค่ ป. 6 ต้องจากบ้านที่คุ้นเคยกับชีวิตชนบท แบบชาวไร่ชาวนามาใช้ชีวิตแบบอุตสาหกรรม ต้องทำงานตรงตามเวลาเข้าทำงาน เวลาเลิกงาน ได้ค่าจ้างที่ไม่มากทำงานหนัก ต้องทำงานนอกเวลาเพิ่มเพื่อให้ได้เงินมากขึ้น อาหารการกินจำกัด ที่อยู่คับแคบ เวลาพักผ่อนน้อย ว่างเพียงวันอาทิตย์วันเดียว จะรีบออกไปเที่ยวพักผ่อนตามศูนย์การค้าหรือสวนสาธารณะ มีปัญหาทางจิตใจ ปัญหาทางเพศ จับคู่อยู่กับแบบผิวเมียเร็ว มีลูก เกิดปัญหา เกิดการแตกแยก รวมถึงเรื่องปัญหายาเสพติด เป็นต้น และ 4) เยาวชนในวัด กลุ่มนี้มีทั้งสามเณร รวมไปถึงเด็กวัดและคนอาศัยวัดอยู่ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน บวชเณรเพื่อหนีความยากจนและเบื่อเรียนหนังสือ ส่วนใหญ่เป็นเยาวชนผู้ใฝ่ดี แต่ขาดแคลนทุกอย่าง มีความเหงาว่าเหวทางใจ โดยเฉพาะเด็กวัด การขาดหรือความไม่เท่าเทียมคนอื่นทำให้ขาด ความมั่นใจ หรือมีฉันทะจะหันไปในทางที่ผิด (พระมหาบุญโฮม ปริบุญณสีโล, 2549 : 70)

การแก้ปัญหาอาศัยการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) การก่อให้เกิดกระบวนการประชาสังคม “บวร” คือ การนำเอารูปแบบและแนวคิด การพัฒนา แบบ “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) กล่าวคือ เป็นแนวคิดที่มุ่งพยายามที่จะนำเอา องค์กร และ/หรือ สถาบันหลักในชุมชนท้องถิ่นมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนา อันได้แก่ การนำเอาสถาบันที่สำคัญในชุมชน 3 สถาบัน ได้แก่ 1) สถาบันการปกครอง (บ = บ้าน) 2) สถาบันศาสนา (ว = วัด) และ 3) สถาบันการศึกษา (ร = โรงเรียน) ร่วมกำลังจัดตั้งเป็นองค์กรที่เรียกว่า “มนตรี บวร” เพื่อนำมารองรับและดำเนินการต่างๆ ตามนโยบายของทางราชการ ฉะนั้น คำว่า “บวร” จึงเป็นคำย่อ โดยการนำเอาพยัญชนะต้นของคำว่า บ้าน วัด โรงเรียน มาบัญญัติเป็นคำใหม่ ซึ่งมีองค์ประกอบของ “บวร” (ธนพรรณ ธาณี, 2545 : 12)

สถาบันครอบครัว คือ ระบบเครือญาติกลุ่มหนึ่งซึ่งจัดเตรียมสนองความต้องการต่างๆ ของมนุษย์เป็นสถาบันทางสังคมสถาบันแรกของการวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ เป็นหน่วยองค์การที่เล็กที่สุดของสังคมที่ทำให้การศึกษาอบรมและบ่มนิสัยแก่สมาชิกในครอบครัว มีความใกล้ชิดและผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง จึงมีอิทธิพลต่ออารมณ์ เจตคติและแบบแผนความประพฤติของบุคคลเป็นอย่างยิ่ง ตามทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของครอบครัว หน้าที่ของครอบครัว หมายถึงกิจกรรมหรืองานที่สมาชิกในครอบครัวควรกระทำตามบทบาทหรือสถานภาพในครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวสามารถดำเนินชีวิตครอบครัวไปได้อย่างราบรื่น (ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2549 : 76)

วัดมีความสำคัญและมีบทบาทต่อสังคมไทยอย่างมาก วัดทั้งในเมืองและชนบทมีหน้าที่ทางสังคมหลายด้าน คือ วัดเป็นสถานที่ซึ่งชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระสงฆ์ ฝึกอบรมศีลธรรมและศึกษาเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ วัดเป็นสถานที่ที่อบรมศีลธรรมแก่ประชาชนทั่วไป ประชาชนได้รับความรู้ด้วยการฟังพระธรรมเทศนา วัดเป็นสถานพยาบาลเบื้องต้นแก่คนในชุมชน ตามพื้นฐานความรู้และเป็นแหล่งทางตำราแพทย์ วัดเป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียนตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ วัดเป็นสถานที่พำนักพักอาศัยของคนเดินทางหรือคนที่สัญจรไปมาขอพักอาศัย วัดเป็นสถานที่พบปะ สังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชน วัดเป็นสถานที่จัดงานเทศกาลบุญประเพณีต่าง ๆ วัดเป็นบ่อเกิดและเป็นศูนย์กลางทางด้านศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมและวรรณกรรมมากมาย วัดเป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาและแก้ปัญหาชีวิต ครอบครัวและความทุกข์ร้อนต่าง ๆ ของคนในชุมชน และเป็นที่อำนวยความสะดวกแก่คนในชุมชน วัดทำ

หน้าที่เป็นศูนย์กลางการบริการหรือการปกครองที่ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมาประชุมบอกแจ้ง ข่าวสาร กิจกรรมต่าง ๆ (พระราชวรมณี, 2527 : 205-206)

โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีฐานะเป็นสถาบัน และเป็นองค์การทางสังคม โรงเรียนเกิดขึ้นจากความต้องการและความจำเป็นของสังคม เพื่อรับใช้และบริการสังคม (Service Organization) โรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการเตรียมเยาวชนให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดี สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ด้วยเหตุนี้บทบาทของโรงเรียน จึงมีลักษณะคล้ายกับบทบาทของสถาบันครอบครัว หรือบ้าน ในอดีตครอบครัวหรือบ้านมีบทบาทในการให้การศึกษาอบรมเด็กและเยาวชน แต่ในปัจจุบันสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงไป บ้านจึงให้การศึกษาอบรมแก่เด็กและเยาวชนน้อยลง ดังนั้น โรงเรียนจึงมีความจำเป็นต้องรับภาระเพิ่มขึ้นโรงเรียนในสมัยปัจจุบัน ถือว่าเป็นสถาบันของสังคม ซึ่งทำหน้าที่สนองความต้องการความมุ่งหมายของโรงเรียนประเภทนั้น ๆ ในการจัดหรือการบริหารโรงเรียนก็ตามจำเป็นจะต้องพิจารณาถึงความต้องการของสังคมและของแต่ละบุคคลประกอบกัน ทั้งนี้เพื่อว่าโรงเรียนจะได้ทำหน้าที่ของตนให้เหมาะสมเจริญก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพ (สุจริต คุณธนกุลวงศ์, 2543 : 24)

โรงเรียนวิถีพุทธซึ่งเป็นนวัตกรรมรูปแบบหนึ่งในโรงเรียนรูปแบบใหม่ ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข โรงเรียนวิถีพุทธคือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เป็นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ จุดเน้นโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนาการ “กิน อยู่ ดู ฟัง” คือ มีปัญญา รู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐาน การดำเนินชีวิตโดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรการพัฒนาโดยเน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามลักษณะแห่งปัญญาวัฒนธรรม 4 ประการ คือ 1) การอยู่ใกล้ชิดคนดี 2) การเอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี 3) การมีระบบการคิดวิเคราะห์ พิจารณาหาเหตุผลที่ได้อย่างถูกต้อง และ 4) ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553 : 1 - 5) พระเทพโสภณ ได้กล่าวว่า “ท้ายสุดก็ได้แนวทางออกมาในรูปแบบของโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษา ตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์” ซึ่งไตรสิกขาเป็นหลักการการศึกษา ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสแก่ภิกษุวัชชีบุตรว่า “...เธอจงศึกษาในสิกขา 3 เกิด คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญา สิกขา, เมื่อเธอศึกษาอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขาอยู่ รากะก็จักถูกละได้ โทสะก็จักถูกละได้ โมหะก็จักถูกละได้; เพราะการที่ละรากะ โทสะและโมหะได้ สิ่งใดเป็นอกุศลเธอจักไม่ทำสิ่งนั้น สิ่งใดเป็นบาปเธอจักไม่เสพสิ่งนั้น” เป็นต้น (พระเทพโสภณ, 2547 : 32)

ไตรสิกขายังเป็นหลักธรรมสำหรับพัฒนาชีวิตหรือพัฒนามนุษย์และประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สืบทอดต่อเนื่องด้านต่างๆ ของสังคม ดังนั้น พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการศึกษาไทย ทั้งด้านองค์ความรู้ และด้านพัฒนาชีวิตและสังคม โดยลักษณะที่เรีนมนานี้ตรงกับงานของ สยาม ราชวัตร (2543 : 76) ที่อธิบายว่า ไตรสิกขาเป็นหลักธรรมด้านการปฏิบัติในพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการศึกษา และกระบวนการปฏิบัติที่ใช้ในการฝึกฝนพัฒนาตนเองให้มีชีวิตที่ดีงาม สอดคล้องกับวิทยานิพนธ์เรื่อง “การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์” ของ ดลพัฒน์ ยศธร (2542 : 40) โดยได้อธิบายว่ารูปแบบการพัฒนาตามแนวพุทธศาสตร์ที่เป็นการพัฒนาที่ถูกทาง (สัมมาพัฒนา) และการพัฒนาที่ได้สมดุลสมพัฒนาจะนำไปสู่ผลสำเร็จ และการ

พัฒนาจะยั่งยืนได้ด้วยการศึกษาแบบไตรสิกขา ที่พัฒนาคนทั้งด้านพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา ซึ่งการศึกษาเช่นนี้ ต้องศึกษาทั้งเนื้อหา (ปริยัติ) การลงมือปฏิบัติ (ปฏิบัติ) เพื่อให้เข้าใจปฏิจลสัมปบาท คือ กฎแห่งธรรมชาติหรือกฎของชีวิต อันจะนำไปสู่ผลสำเร็จ (ปฏิเวธ)

ระยะเริ่มแรก พุทธศาสนิกชน ได้พูดและเขียนผลงานด้านการศึกษา เพื่อชี้ถึงปัญหาการศึกษาของไทยที่เกิดขึ้น และแนวทางแก้ไขโดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ต่อมา สุรตน์ เพชรนิล (2540 : 79) ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาศึกษาวิเคราะห์ ในงานวิทยานิพนธ์เรื่อง “ปรัชญาการศึกษาของพุทธศาสนิกชน” และในงานดังกล่าวนี้ พบว่าท่านพุทธศาสนิกชนได้เสนอแนวทางการจัดการศึกษาไว้ 3 แนวทาง คือ 1. แนวทางยถาภูตสัมมัมปปัญญ เป็นแนวทางของการศึกษาที่จะทำให้ผู้ศึกษาเกิดความรู้ประจักษ์แจ้งโดยการปฏิบัติด้วยตนเอง เป็นการเห็นทุกอย่างที่เป็นจริงเช่น เห็นว่า ชีวิตเป็นทุกข์โดยเป็นความรู้สึที่เกิดขึ้นจริงๆ มิใช่เป็นเพียงความรู้ ความเข้าใจ จดจำได้ท่องได้เท่านั้น 2. แนวทางปฏิจลสัมปบาท แนวทางดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงลักษณะของสิ่งต่างๆที่มีความต่อเนื่อง มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จะสอนให้มนุษย์รู้และเข้าใจเท่าทันต่อความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดความหลงผิดหรือเกิดความรู้สึกริมตัวตน และ 3. แนวทางไตรสิกขา โดยได้อธิบายว่าเป็นแนวทางของการศึกษาที่ผู้ศึกษาต้องลงมือประพฤติปฏิบัติ ฝึกอบรมที่เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา และได้อธิบายต่อไปว่า ศีล คือ การฝึกอบรมประพฤติ ปฏิบัติ ที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น สมาธิ คือ การฝึกอบรมจิตใจให้มีความสงบมีลักษณะที่เป็นความบริสุทธิ์ สะอาด มั่นคง ไม่หวั่นไหว วอกแวก และพร้อมในการที่จะทำหน้าที่การงาน ปัญญา คือ การมีความรู้ ความเข้าใจ เห็นแจ้งในความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง จนในที่สุดก็สามารถทำลายความรู้สึที่เข้าใจผิดว่าตัวเองมีตัวตนหรืออัตตาได้

ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า บทบาทและความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาที่มีต่อชุมชนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เนื่องจากทุกสถาบันมีหน้าที่ในการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะทุกสถาบันมีความใกล้ชิดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยแยกกันไม่ออก ทุกสถาบันจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและทุกคนในสังคมให้การยอมรับอย่างปฏิเสธไม่ได้ การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกสถาบันควรสร้างความร่วมมืออย่างจริงจังและจริงใจ เพื่อสังคมไทยจะได้อยู่อย่างยั่งยืนควบคู่กับวัฒนธรรมไทยที่งดงาม ชั่วลูกหลานสืบไป โดยผู้วิจัยในฐานะเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ได้ศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับหลักไตรสิกขาของพระพุทธศาสนา และยังเป็นพระสอนศีลธรรม ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการในการสอนศีลธรรมให้แก่ผู้เรียนในสถานศึกษา จึงได้ศึกษาวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียน กับคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพชรบุรี เขต 1 โดยคาดว่าผลการวิจัยเรื่องนี้จะประโยชน์แก่ผู้บริหารโรงเรียนในการนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียน ในการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพชรบุรี เขต 1 ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียน ในการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1

2. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้เรียน ตามหลักไตรสิกขา ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของ บ้าน วัด โรงเรียนกับการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 4 กลุ่ม คือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน 99 คน ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 110 คน ครูผู้สอนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1 จำนวน 800 คน และผู้ปกครอง จำนวน 3,013 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างที่ละกลุ่มโดยใช้ตารางของ เครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 อ้างถึงใน อีรวุฒิ เอกะกุล, 2543 : 53) ได้กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน 79 คน ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 86 คน ครูผู้สอน จำนวน 260 คน และผู้ปกครอง จำนวน 340 คน รวมกลุ่มตัวอย่าง 765 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียน กับคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 1 ฉบับ โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ **ตอนที่ 1** ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม แบบสำรวจรายการ (Check List) สอบถามเกี่ยวกับลักษณะบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการสอน **ตอนที่ 2** แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) สอบถามเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของบ้าน วัด โรงเรียน ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 74 ข้อ **ตอนที่ 3** แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) สอบถามเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของคุณลักษณะของผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 30 ข้อ

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ศึกษาเอกสาร ทฤษฎีหลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการดำเนินกิจกรรม ตามบทบาทหน้าที่ของ บ้าน วัด โรงเรียน ในการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา และร่างแบบสอบถามตามกรอบของนิยามศัพท์เฉพาะตามตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย นำร่างแบบสอบถามที่สร้างขึ้น เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบให้คำแนะนำแก้ไขและปรับปรุง ตรวจสอบหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามรายข้อกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะวัด (Index of Item-objective congruence : IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 1.00 แล้วนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขและผ่านการตรวจจากผู้เชี่ยวชาญซึ่งหาค่าความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง (Construct validity) การใช้ภาษา (Wording) ไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณลักษณะเดียวกับประชากรที่ไม่ได้รับเลือกมาใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างจากโรงเรียนบ้านหนองหญ้าปล้อง โรงเรียนบ้านหนองรี และโรงเรียนบ้านยางน้ำกลัดใต้ จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าจำแนกรายข้อ (Item-total Correlation) คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าตั้งแต่ 0.2 ขึ้นไป และ

นำผลมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ได้ความเชื่อมั่นที่ 0.943 และนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ส่งถึงผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้บริหารสถานศึกษาครูผู้สอน ดำเนินการส่งและรับแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยจัดส่งแบบสอบถามให้กับผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งเพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลจากครูผู้สอน และนำแบบสอบถามให้นักเรียนไปให้ผู้ปกครองที่ระบุในคำชี้แจงเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง ส่วนพระสอนศีลธรรม ผู้วิจัยดำเนินการเก็บด้วยตัวเอง เมื่อดำเนินการแล้วเก็บรวบรวมแบบสอบถามส่งผู้วิจัยโดยตรงตามเวลาที่กำหนด แบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมา ผู้วิจัยจะนำมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ ก่อนนำไปประมวลผลเพื่อหาค่าสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติค่าความถี่ และค่าร้อยละ วิเคราะห์เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของบ้าน วัด โรงเรียน และการดำเนินกิจกรรมของคุณลักษณะของผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของ บ้าน วัด โรงเรียน ในการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 ใช้สถิติการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียนในการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การดำเนินกิจกรรมของวัด รองลงมาคือ การดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน และการดำเนินกิจกรรมของบ้าน ตามลำดับ พิจารณาเป็นรายด้านมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ด้านการดำเนินกิจกรรมของบ้าน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับได้ดังนี้ ส่งสอน ฝึกหัดอบรมให้เด็กเรียนรู้และเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ รองลงมาคือ การสร้างสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในครอบครัว และกล่าวตักเตือนและห้ามปราม เมื่อมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ตามลำดับ

1.2 ด้านการดำเนินกิจกรรมของวัด โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับได้ดังนี้ ส่งพระสอนศีลธรรม ในสถานศึกษา รองลงมาคือ เปิดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และจัดกิจกรรมในวันสำคัญ ตามลำดับ

1.3 ด้านการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ มากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับได้ดังนี้ จัดหลักสูตรสถานศึกษาให้มีการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

รองลงมาคือ สถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานเป็นตัวอย่างที่ดี และจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวันเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา ตามลำดับ

2. คุณลักษณะของผู้เรียน ตามหลักไตรสิกขาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมาก ไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านศีล รองลงมาคือ ด้านสมาธิ และด้านปัญญา ตามลำดับ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียน กับคุณลักษณะ ผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 โดยรวม มีความสัมพันธ์ทางบวกในทิศทางเดียวกันอยู่ในระดับสูง ($r = 0.763$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน ($r = 0.743$) อยู่ในระดับสูง รองลงมาคือ การดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ($r = 0.705$) อยู่ในระดับสูง และการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของวัด ($r = 0.512$) อยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ตามลำดับ

การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียนกับ คุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 สามารถนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. การดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของ บ้าน วัด โรงเรียน ในการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนตาม หลักไตรสิกขา ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 โดยรวมมีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การดำเนิน กิจกรรมของวัด รองลงมาคือ การดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน และการดำเนินกิจกรรมของบ้าน ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าการนำหลักไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับพัฒนาชีวิตหรือพัฒนามนุษย์มาใช้ในการดำเนิน กิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของ บ้าน วัด โรงเรียนสามารถก่อให้เกิดกระบวนการประชาสัมพันธ์ “บวร” คือ การ นำเอารูปแบบและแนวคิดการพัฒนาแบบ “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งพยายามที่จะนำเอา องค์หรือสถาบันหลักในชุมชนท้องถิ่นมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสถาบันที่สำคัญในชุมชน 3 สถาบัน ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน ร่วมกำลังจัดตั้งเป็นองค์กรที่เรียกว่า “มนตรี บวร” เพื่อรองรับและดำเนินการต่าง ๆ ตามนโยบายของทางราชการ (ธนพรธณ ธาณี, 2545 : 12) สามารถพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนได้ เนื่องจากการนำ หลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษาเป็น กรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกลไกดำเนินการพัฒนาโดยเน้น การจัดสภาพทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามลักษณะแห่งปัญญาคุณธรรม โดยมีหลักสูตรการเรียน การสอนที่ดี การมีระบบการคิดวิเคราะห์ พิจารณาหาเหตุผลที่ได้อย่างถูกต้อง และความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ ถูกต้องเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553 : 1-5) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครู เกษมสุทธิคุณ (แสงมณีรัตนกร) (2556 : บทคัดย่อ) กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการ พัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เขตลาดกระบัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า

ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นต่อการกระบวนกรมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

1.1 ด้านการดำเนินกิจกรรมของบ้าน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็น รายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับได้ดังนี้ ส่งสอน ฝึกหัดอบรมให้เด็กเรียนรู้และเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ รองลงมาคือ การสร้างสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในครอบครัว และกล่าวตักเตือนและห้ามปราม เมื่อมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าสถาบันครอบครัวหรือบ้านเป็นสถาบันแรกของสังคมมนุษย์ที่ให้การศึกษาอบรมและบ่มนิสัยแก่สมาชิกในครอบครัว มีความใกล้ชิดและผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง จึงมีอิทธิพลต่ออารมณ์ เจตคติและแบบแผนความประพฤติของบุคคลเป็นอย่างยิ่ง (ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2549 : 76) สอดคล้องกับแนวคิดของ เกตุสุขเดช กำแพงแก้ว (2547 : 43) สรุปไว้ว่า ครอบครัวและโรงเรียนมีวิธีการให้การศึกษที่สอดคล้องกัน และอยู่บนเป้าหมายและวัตถุประสงค์เดียวกันคือ ต้องการให้การเรียนรู้และฝึกฝนให้ผู้เรียนเป็นคนดีที่มีความสามารถ เพื่อจะได้ประสบความสำเร็จในชีวิต ดังนั้นหากนำเอาพลังความคิด ความเอาใจใส่ และความร่วมมือ ความรับผิดชอบของผู้ปกครองมาส่งเสริมการเรียนรู้แล้ว ก็จะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพในตัวเด็กที่ยั่งยืน

1.2 ด้านการดำเนินกิจกรรมของวัด โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับได้ดังนี้ ส่งพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา รองลงมาคือ เปิดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และจัดกิจกรรมในวันสำคัญ ตามลำดับ จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า วัดมีความสำคัญและมีบทบาทอย่างมาก เพราะวัดเป็นสถานที่ซึ่งชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระสงฆ์ ฝึกอบรมศีลธรรม และศึกษาเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลบุญประเพณีต่าง ๆ วัดจึงเปรียบเสมือนเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน และเป็นส่วนประกอบที่จะขาดเสียมิได้ สำหรับชุมชนแต่ละระดับ แต่ละท้องถิ่น นับว่าวิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันอยู่กับวัดอย่างแน่นแฟ้น ภาพพจน์เกี่ยวกับบทบาททางสังคมของวัดจึงเป็นที่น่าชื่นใจและเลื่อมใสศรัทธาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ให้ความอนุเคราะห์ในด้าน การศึกษา ธรรมการศาสนา กระทั่งวัฒนธรรมได้จัดตั้งให้มีโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและสังคมตามนโยบายของรัฐบาล ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบ้าน วัด และ โรงเรียนให้กลับคืนสู่สังคมไทย (พระราชวรณีย์, 2527 : 205-206)

1.3 ด้านการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับได้ดังนี้ จัดหลักสูตรสถานศึกษาให้มีการเรียนรู้พระพุทธศาสนา รองลงมาคือ สถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี และจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวันเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ตามลำดับ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการเตรียมเยาวชนให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ด้วยเหตุนี้บทบาทของโรงเรียน จึงมีลักษณะคล้ายกับบทบาทของสถาบันครอบครัวหรือบ้าน สอดคล้องแนวคิดของ สุรพันธ์ ยันต์ทอง (2533 : 13-14) ที่พบว่าในอดีตครอบครัวหรือบ้านมีบทบาทในการให้การศึกษอบรมเด็กและเยาวชนแต่ในปัจจุบันสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงไป บ้านจึงให้การศึกษอบรมแก่เด็กและเยาวชนน้อยลง ดังนั้นโรงเรียนจึงมีความจำเป็นต้องรับภาระเพิ่มขึ้น

2. คุณลักษณะของผู้เรียน ตามหลักไตรสิกขาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไป

หาน้อยได้ดังนี้ ด้านศีล รองลงมาคือ ด้านสมาธิ และด้านปัญญา ตามลำดับ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงจิตา พุดทะกุล (2554 : ค) ที่พบว่า คุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยภาพรวมพบว่า มีระดับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า คุณลักษณะของนักเรียนมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านจิต (จิตใจ อารมณ์) ด้านศีล (สังคม) ด้านกาย (กายภาพ) ด้านปัญญา มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพชรบุรี เขต 1 สามารถพัฒนาผู้เรียนได้โดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาอย่างบูรณาการ โดยการนำหลักไตรสิกขามาเป็นกระบวนการศึกษา และกระบวนการปฏิบัติในการฝึกฝนพัฒนาตนเองผ่านการพัฒนา การ “กิน อยู่ ดู ฟัง” คือ มีปัญญาเข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิตได้ประสบผลสำเร็จอยู่ในระดับมาก

2.1 ด้านศีล โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับได้ดังนี้ นักเรียนมีพฤติกรรมที่มีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น รองลงมาคือ นักเรียนมีพฤติกรรมการพูดที่ไพเราะสุภาพอ่อนหวาน และนักเรียนหลีกเลี่ยงจากอบายมุข ตามลำดับ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าศีลเป็นข้อปฏิบัติต้นขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุขเพื่อประโยชน์ขั้นพื้นฐานคือ การทำให้กาย วาจา ใจ สงบไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ศีลจึงเป็นหลักการที่จะทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข สอดคล้องกับหลักคำสอนของพระธรรมปิฎก (2546ก : 289-303) ที่กล่าวไว้ว่า การรักษาศีลเป็นการฝึกตนในทางความประพฤติ เริ่มแต่เจตนาที่จะละเว้นความชั่วจนถึงประพฤติความดีงามต่างๆ ที่ตรงข้ามกับความชั่วนั้น ๆ และยังกล่าวต่ออีกว่า การประพฤติปฏิบัติในขั้นศีลนอกจากให้เกิดการอยู่ร่วมสังคมที่เกื้อกูลไม่เบียดเบียนกันแล้ว มีวัตถุประสงค์เฉพาะคือ เพื่อเป็นบาทฐานของสมาธิ กล่าวคือ เป็นระบบการฝึกอบรมบุคคลให้มีความพร้อมและความสมารถที่จะใช้กำลังงานของจิตให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ในทางที่จะก่อให้เกิดปัญญาและนำไปสู่ความหลุดพ้นหรืออิสรภาพสมบูรณ์ในที่สุด

2.2 ด้านสมาธิ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับได้ดังนี้ นักเรียนมาเรียนตามเวลาที่กำหนด รองลงมาคือ นักเรียนให้ความสนใจในกิจกรรมการเรียนการสอน และนักเรียนมีความอดทนในการทำงาน ตามลำดับ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าสมาธิจะทำให้จิตใจผ่อนคลาย หายเครียด เกิดความสงบ ใจสบายและมีความสุข และเป็นเครื่องเสริมประสิทธิภาพการทำงาน การเล่าเรียนและการทำกิจทุกอย่าง สอดคล้องกับคำสอนของ พระธรรมปิฎก (2546ข : 834) ที่ว่า จิตที่เป็นสมาธิแน่วแน่อยู่กับสิ่งที่กำลังกระทำ ไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมช่วยให้เรียนดี ให้คิด ให้ทำงานได้ผลดี การงานเป็นไปโดยรอบคอบ ไม่ผิดพลาด และป้องกันอุบัติเหตุได้ดี เพราะเมื่อมีสมาธิก็ย่อมมีสติกำกับอยู่ด้วย ดังที่เรียกว่า จิตเป็นกัมมณีเย หรือกรรมนีเย แปลว่า ควรแก่การงานหรือเหมาะแก่การใช้งาน และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เฉก ธนะศิริ (2533 : 60) ที่สรุปไว้ว่าการฝึกสมาธินั้นมีผลดีและมีประโยชน์ต่อการเรียน เช่น ช่วยในการปรับปรุงการเรียนให้ดีขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครอบครัว ครู และเพื่อนนักเรียนด้วยกันเองดีขึ้น

2.3 ด้านปัญญา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับได้ดังนี้ นักเรียนสามารถแนะนำการกระทำที่ถูกต้องให้แก่ผู้อื่นได้ รองลงมาคือ นักเรียนสามารถเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้องได้ และนักเรียนสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ตามลำดับ ทั้งนี้แสดงให้เห็น

ว่าเมื่อผู้เรียนเป็นผู้ที่มีปัญญา ผู้เรียนก็จะมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถประพฤติปฏิบัติตัวให้ถูกต้องและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้อื่นได้ สอดคล้องกับคำสอนของพระธรรมปิฎก (2546ก : 225-229) ที่กล่าวว่า สัมมาทิฐิเป็นลักษณะหนึ่งของปัญญาเป็นองค์ประกอบสำคัญของมรรคในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นในการปฏิบัติธรรมหรือพูดตามแนวไตรสิกขาว่า สัมมาทิฐิเป็นเหมือนไฟส่องทางหรือเข็มทิศให้เห็นทางและมั่นใจในทางอันถูกต้องที่จะนำไปสู่จุดหมาย การสร้างเสริมสัมมาทิฐิคือ การเริ่มต้นด้วยศรัทธา และอาศัยศรัทธาเป็นสำคัญเมื่อนำมาใช้ปฏิบัติในระบบการศึกษาอบรม จึงต้องพิจารณาที่จะให้ได้รับการแนะนำและการชักจูง การสั่งสอนอบรมที่ได้ผลดีที่สุดคือต้องมีผู้สั่งสอนสามารถสั่งสอน ดังนั้นผู้ที่จะสามารถอบรมให้นักเรียนเกิดปัญญาก็คือ สถาบันครอบครัว ศาสนา และโรงเรียน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียน กับคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกในทิศทางเดียวกันอยู่ในระดับสูง ($r = 0.763$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน ($r = 0.743$) อยู่ในระดับสูง รองลงมาคือ การดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ($r = 0.705$) อยู่ในระดับสูง และการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของวัด ($r = 0.512$) อยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ตามลำดับ จากผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงธิดา พุตระกูล (2554 : ค) ที่ได้ศึกษากระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของนักเรียนทางบวกในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการประสานความร่วมมือกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนสามารถพัฒนานักเรียนและสังคมตามวิถีแห่งพุทธธรรม เพื่อประโยชน์สุขร่วมกันได้ ดังนั้นบทบาทและความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาจึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เนื่องจากทุกสถาบันมีหน้าที่ในการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง (ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2549 : 76) ดังนั้นหากนำเอาพลังความคิด ความเอาใจใส่ และความร่วมมือ ความรับผิดชอบของผู้ปกครองมาส่งเสริมการเรียนรู้แล้ว ก็จะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพในตัวเด็กที่ยั่งยืน การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรก็มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นปัจจัยให้ผู้เรียนพัฒนาได้อย่างดี เพราะครูเป็นผู้จัดการเรียนรู้ และเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตจริง ในลักษณะสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ฉะนั้นโรงเรียนควรส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติธรรม ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้มีคุณลักษณะที่ดีตามวิถีพุทธ เช่น ศรัทธาในพระพุทธศาสนา และพัฒนาตนให้ดำเนินชีวิตที่งดงาม ละ เลิกอบายมุข ถ้อยศีล 5 เป็นต้น เป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งข้อเสนอแนะเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า การดำเนินกิจกรรมของบ้านในการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขาอยู่ในอันดับสุดท้าย ดังนั้นสถาบันครอบครัวหรือบ้านจึงควรให้ความสำคัญในเรื่องนี้มากยิ่งขึ้น โดยการปลูกฝังความกตัญญูให้แก่เด็ก สร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่าง พ่อแม่ ลูก โดยการทำกิจกรรมร่วมกันภายใน

ครอบครัว เช่น ไปวัดทำบุญในวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ พุดคุย และดูแลเอาใจใส่ ให้คำปรึกษา แสดงความรัก และคอยให้คำปรึกษาแก่ลูกเมื่อมีปัญหา

1.2 จากผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของผู้เรียน ตามหลักไตรสิกขาในสถานศึกษา ด้านปัญญา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในอันดับสุดท้าย ดังนั้นสถานศึกษาจึงควรให้ความสำคัญในเรื่องนี้ให้มากขึ้น โดยนำหลักไตรสิกขาเข้าไปใช้ในการเรียนการสอนให้มากขึ้น เช่น เน้นกิจกรรมการสวดมนต์ นั่งสมาธิ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดสมาธิ มีสติ ส่งผลให้เป็นคนรอบคอบ มีเหตุ มีผล เกิดปัญญา สามารถแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุและผลได้อย่างถูกต้อง

1.3 จากผลการวิจัยพบว่า การดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียน มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 ดังนั้นบุคคลที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันและส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียน กับคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น

2.2 ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียนกับคุณลักษณะผู้เรียน

2.3 ควรมีการศึกษาการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของบ้าน วัด โรงเรียน ที่ส่งผลต่อคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพชรบุรี เขต 1

เอกสารอ้างอิง

เกตุสุเดช กำแพงแก้ว. (2547). การศึกษากิจกรรมรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของ

โรงเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนอัสสัมชัญแผนกประถม. ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เนก ณะสิริ. (2547). สมานกับคุณภาพชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ : คราฟแมนเพรส จำกัด.

ดลพัฒน์ ยศธร. (2542). การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ :

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว.

ทัศนีย์ ทองสว่าง. (2549). สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ธนพรรณ ธาณี. (2545). การพัฒนารูปแบบบ้าน วัดและโรงเรียนในการสร้างความเข้มแข็งชุมชนของจังหวัด

หนองบัวลำภู. มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น). ปีที่ 19, ฉบับที่ 3 (เม.ย.-มิ.ย. 2545), 12-23.

ธีรวุฒิ เอกะกุล. (2543). ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.

ปรัชญา เวสารัชช. (ม.ป.ป.). ชุดฝึกอบรมครู : ประมวลสาระบทที่ 1 หลักการจัดการศึกษา. มปท.

- พระครูเกษมศุทธิคุณ (แสงมณีรัตนกร). (2556). **กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เขตลาดกระบัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546ก). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- _____. (2546ข). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญโฮม ปุณฺณวฑฺฒโน. (2549). **ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชธรรมวาทิ (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน)**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2547). **กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระราชวรมนี. (2527). **พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสน์**. พิมพ์ครั้งที่ 7. พระนคร : อมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป.
- รุ่ง แก้วแดง. (2543). **ปฏิวัติการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สุจิริต คุณชนกุลวงศ์. (2543). **การบริหารโรงเรียน : นวัตกรรมเทคนิค : ประสบการณ์**. กรุงเทพฯ : ศาสนา.
- สุรัตน์ เพชรนิล. (2540). **ปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุรพันธ์ ยันต์ทอง. (2533). **การบริหารโรงเรียน นวัตกรรม เทคนิค ประสบการณ์**. กรุงเทพฯ : การศาสนา กรมศาสนา.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). **การดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง ของโรงเรียนวิถีพุทธ ปีที่ 9**. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว.